

ગારબા તથા સંવાદો.

V
1924

4-11-1924

સંગ્રહી પ્રસિદ્ધ કરનાર

વનિતાવિશ્રામ ભગિનીવિદ્યોત્તેજક સમાજ
તરફથી સુલોચના દેસાઈ.

જેઠાભાઈની પોળ, ખાડીયા, અમદાવાદ.

Rs 100 150

સંવત ૧૯૮૦

આવૃત્તિ ૧લી

પ્રત ૫૦૦

100

પ્રજાગંધુ પ્રિન્ટીંગ વર્ક્સમાં સી. એમ. મોદીએ છાપ્યું
ખાડીયા, જેઠાભાઈની પોળ-અમદાવાદ.

કોમત ૩.૦-૧-૦

‘ભીડ નિવારણે રે.’

આવી જગદંબા મમ મત

ભીડ નિવારણે રે

આવી જગદંબા મમ

શરણુ યશું મેં આપનું સાચું,

તે વિણ માનું હું સહુ

નમી નમી માતને યાચું,

હૃદયે રાખજો રે-આવી જગદંબા.

રિક્તિ સિદ્ધિ સૌ અમને આપી,

ગૃહમાં સુખ શાંતિ દો સ્થાપી:

માગું જપ તમ જાપી,

વેળા વાળજો રે-આવી જગદંબા.

નજર મીઠીથી યોદિશ ભાળી,

માત દુઃખ દુઃકાળ નિવારી;

બાલ દીપકને પાળી,

લાજ નિભાવજો રે-આવી જગદંબા.

વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
કચેરી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૧૭૨૮

૬-૧૧

ભારતકે ગુનગાન

ભારતકે ગુનગાન ! પ્રાન રટ ! ભારતકે ગુનગાન !

દિવ્યભૂમિ યહ ભારત પ્યારી ! નન્દનવન સમ દેવદુલારી !

સુન્દર સ્વર્ગ સમાન !

પ્રાન.

પૂણ્ય સલિલ સાગર ગર્જનસે, કરત માતૃભૂમિ ગાન.

ગિરીશ્રંગ જ્યનાદ પૂકારત, કોકિલ ગાત સુવાન. પ્રાન.

સત્ય શાંતિ આદાય ભૂમિ, જ્યાં પ્રકટત વીર મહાન !

અડગ વીર ધીર ગંભીર ગાંધી, દૂધવે સિંહ સમાન ! પ્રાન.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૭૨૮- વર્ગીક -

પુસ્તકનું નામ ૭૧૨૫૧ ૦૫૧૨૦૫૧૬૧

વિષય ૬- :૨૧

પ્રાનાધિક પ્રિય જીવનમૂર્તિ ચહ માતૃભૂમિ ગુણધામ !
પૂણ્યભૂમિ વીર જન્મ જીવનકી, ભારત પાવન નામ. પ્રાન-
આઓ વીર બાલક દિલમિલકે, ગાવે યશ ગુણગાન,
મનિમય મહાવીર પ્રભુકી પ્યારી, માતૃભૂમિ મહાધામ ! પ્રાન.

સાક્ષર વિ. નિરક્ષર.

પ્રેમસાગર—આજથી માંડે નવું જીવન આરંભ્યું છે, પરંતુ બેદ-
તરક વાર્તા એ છે કે મારી જીવનસખી નિરક્ષર છે અને હું સર્વથા
સાક્ષર છું. મારી જીવનસખી ઉર્ફે પત્નીને કેવી રીતે સાક્ષર બનાવવી
એ વિચારમાં આજ મારો આખો દેવસ ગયો પરંતુ કંઈ માર્ગ
મળતો નથી. કોઈ મિત્રની સલાહ લેવા જઈ તો મારી સ્ત્રીની નિર-
ક્ષરતા પ્રગટ થઈ જાય, માટે એકલાએ જ પ્રયત્ન કરવો. હાલમાં
સોફ જ્યારે સ્વરાજ્ય માટે આટલો બધો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે, તો મારે
તો માત્ર આટલું જ કામ કરવાનું છે. કંઈ શીકર નહિ !

નર્મદા—(પ્રવેશ કરીને) કેમ, હવે ક્યાંસુધી આમ રહ્યા કરશો ?
આ બધું રાંધેલું ટાટું થઈ જાય છે. ચાલો જમવા.

પ્રેમસાગર—જો, મારી જીવનસખી ! તારે આવી ગ્રામ્ય ભાષા
ન વાપરવી. હું સાક્ષર છું માટે તારે પણ સાક્ષરને યોગ્ય ભાષા વા-
પરી સાક્ષરની ગણનામાં આવવું.

નર્મદા—જુઓ, માંડે નામ છે નરખદા ને તમે વળી જીવણસખી ને
એવું એવું શું કામ રહ્યો છો ? અને નામ તે કંઈ દેવાય કે ? કહેવું
હોય તો નરખદા કહેજો. જીવણસખી નહિ—ને તે કોઈ કોઈ વાર—ને
બીજું કોઈ ન હોય ત્યારે !

પ્રેમસાગર—નરખદા નહિ પણ નર્મદા એ શુદ્ધ છે, માટે નર્મદા
ઉચ્ચાર કરજો.

નર્મદા—તમે હવે જમવા ચાલો.

પ્રેમસાગર—ના, હું ભોજન નહિ કરું, મને બરાબર ક્ષુધા નથી
લાગી, માત્ર દુગ્ધપાન કરીશ.

નર્મદા—તમે જમી લ્યો; પછી હું પાન કરી આપીશ.

પ્રેમસાગર—અરે, હું તો દુધપાન કરું છું.

નર્મદા—એ વળી ક્યાં પાન ? જે ઘરમાં છે તે કરી આપીશ. કઠૂરી પાન, મલખારી પાન, ચેવલી પાન, તો સાંભળ્યાં, પણ તમે કહો છો એ જાતનાં પાન તો દીઠાંએ નથી ને સાંભળ્યાં એ નથી.

પ્રેમસાગર—અરે દેવી નર્મદા ! હું દુધનું પાન કરીશ.

નર્મદા—દુધનાં તે વળી પાન કેમ કરી થાય ?

પ્રેમસાગર—(સ્વગત) હવે મારે આતે કેવી રીતે સમજાવવી ? દીક ચાલો, (પત્નીને) અરે, હું દુધ પીશ એમ કરું છું. વાર, કાલ રહવારથી તું પાણિનીનાં સુત્ર શીખવા માંડીશ ? એટલું કરીશ તો અધું સમજશે.

નર્મદા—સવારના પાંચ વાગ્યાથી ઉઠીને પાણી તો રોજ ભરું છું અને હવે શું બાકી છે ?

પ્રેમસાગર—(સ્વગત) અરે આ તો કાંઈ સમજતી નથી. (પત્નીને) હું તને પાણી ભરવાનું નથી કહેતો પરંતુ પાણિની નામનો હુરન્ધર વૈયાકરણી થઈ ગયો છે તેનાં સુત્ર તૈયાર કરવાં એમ કરું છું.

નર્મદા—એ સુતર બુતરનો ધંધો આપણી નાતમાં કોઈ કરવું નથી અને મને વળી તમે ઘરમાં રેંટીયો કાંતવાનું ક્યાં કહેવા આવ્યા છો ?

પ્રેમસાગર—(સ્વગત) અરે ! પ્રભુ ! સ્વરાજ્ય મેળવવા કરતાં પણ આવી નિરક્ષર પત્નીને સાક્ષર બનાવવી એ કામ કઠીન છે. (પત્નીને) રેંટીયો શાનો ? પાણિનીનો ગ્રન્થ છે તે વાંચ.

નર્મદા—(સ્વગત) આતે ડાહ્યા હશે કે ગાંડા ! (પતિને) પાણીનો વળી ગ્રન્થ કેવો થાય ? દુધનાં પાન ને પાણીનો ગ્રન્થ ! વાહરે વાહ ! તમે પણ કાંઈ નવું નવું ધર્તીંગ લઈ બેસો છો.

પ્રેમસાગર—હું તો ત્હને વ્યાકરણ શીખવાનું કરું છું.

નર્મદા—ત્યારે પાંશરૂં બોલોને.

પ્રેમસાગર—જે નર્મદા, પાંચડું શબ્દ ધણેજ આમ્ય છે. હું રહ્યા સાક્ષર તે તું આવું આમ્ય બોલે તે હીક નહિ. પછી કોઈ સભામાં મારે તને સાથે લઈ જવી હોય તો શી રીતે લઈ જવાય ?

નર્મદા—નિરાંત થઈ, મારે તો કોઈ સભામાં જવું એ નથી અને વ્યાકરણ શીખવું એ નથી.

(પ્રેમસાગર નર્મદાને ખભે હાથ મુકવા જાય છે. નર્મદા એક ડગલું પાછું દલી જાય છે.)

નર્મદા—જે જે મને અડતા, હું નવણમાં છું.

પ્રેમસાગર—(સ્વગત) અરેરે, કરવાનું નથી કરતી તે આ રસોડાની પંડિતાઈ લઈને બેઠી છે. (પત્નીને) વ્યાકરણ બહે ન શીખતી પણ મૂળાક્ષર, જેડાક્ષર તો શીખીશને ?

નર્મદા—એ વળી શું બોલ્યા ?

પ્રેમસાગર—સ્વર વ્યંજનનું જ્ઞાન મેળવીશ !

નર્મદા—મારાથી સમજાય એવું બોલો તો હીક.

પ્રેમસાગર—હું સાક્ષર, એટલે મારાથી સાદી બાપા તો નહિ વપરાય.

નર્મદા—લખતાં વાંચતા તો મહેને આવડે છે.

પ્રેમસાગર—તને આવડે છે તે ખસ નથી, યોગ્ય નથી, પર્યાપ્ત નથી. સાક્ષર પત્નીએ વધારે જ્ઞાન મેળવવું જ જોઈએ, યાને શરસી, ગુજરાતી, સંસ્કૃત, હિન્દી, અંગ્રેજી, એ પાંચ ભાષાનું જ્ઞાન દરેક સાક્ષર પુરુષ અને સ્ત્રીએ મેળવવું જોઈએ.

નર્મદા—પણ આ તમે રાક્ષસ રાક્ષસ કરો છો તે શું ?

પ્રેમસાગર—(સ્વગત) ચાલો હીક સમજાવવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો છે. (પત્નીને) સાક્ષર એટલે જે માણસને ઉપર કહેલી પાંચ ભાષાનું કંઈક જ્ઞાન, વાંચવા લખવાનો શોખ, સભાઓમાં જવાનો

ઉત્સાહ, ત્યાં જઈ ભાષણો કરવાનો અભ્યાસ અને વર્તમાનપત્રો તેમ જ માસિકોમાં લેખથી, ટીકાવડે અને ચર્ચાપત્રોદ્વારા માન મેળવવાની ઉત્કંઠા.

નર્મદા—હું તો માસિકમાં કાંઈ સમજતી નથી. હું તો માત્ર તમારું મન રાખી ધર સંભાળતાં શીખી છું. એટલું કરીશ તો બસ. બાકી મારે કાંઈ તમારા જેવી કાંઈ કંઠાકંઠી નથી.

પ્રેમસાગર—ત્યારે શું મારે ગૃહજીવનની તું અને સાક્ષરજીવનની બીજી કોઈ સખી શોધી કાઢવી પડશે ?

નર્મદા—તમારે ફાવે તેમ કરો. મારા જેવી બીજી કોઈ દાસી કરશે ને તે સારી અને મીઠી હશે તો તેની સાથે હું સહીપણા બાંધીશ.

પ્રેમસાગર—બલે, તો તારી સંમતિ હશે તો તેમ કરીશું.

નર્મદા—એ તો થાય ત્યારની વાત ત્યારે, પણ અત્યારે તો મારી રસોઈ ટાઢી થઈ જાય છે, ચાલોને જમવા !

પ્રેમસાગર—ચાલ ત્યારે લે આ આબો. (બન્ને જાય છે)

ગરબો.

અહો ! ઝણુણુ ઝંકાર શો શુણાઈ રહ્યો રી,
 શુણાઈ રહ્યો રી, ક્યાં ગવાઈ રહ્યો રી,..... અહો.
 ચિત્ત ચળાવનારો, બાન બૂલાવનારો,
 મિઠો બંસીનાદ સાથ શો છેડાઈ રહ્યો રી,..... અહો.
 કદી શ્યામ તાર લેતો, ધડીમાં છૂપાઈ રે'તો
 એવો અન્તરાલે રાસ શો રમાઈ રહ્યો રી,..... અહો.
 અતિ આનંદ ધરે, પ્રભુ આસપાસ રે,
 શ્રુતિવ્રન્દ નાય નાય શું નચાઈ રહ્યો રી,..... અહો.

શ્રદ્ધામયી.

પાત્રો: સાધક, ત્રણ દેવીઓ.

સ્થાન: સાધકનું ચિન્તનાલય. કાલ: મધ્યરાત્રિનો નિદ્રા કાલ
સાધક: (પસાંઠી વાળીને બેસી છે).

હું નિત્ય ચિન્તન કરી રહું, મુજ પરમ શ્રેયોન્નતિતણું,
ઉંડાણથી સાધનતણી શ્રેણીનું મન્યન કંઈ ઘણું;
પણ હાથ કે નવ આવતી, અઘાપિ ગોખ્ય મુગમકલા,
તો શી રીતે હું ઉઘાડું મુજ, દિવ્ય મંદિર અર્ગલા ?

એ જ માંડે નિત્યનું ચિન્તન, અને પુનઃ ચિન્તવું આજ. મનુષ્ય
જીવન એટલે એક દોર; જેનો આદિ હું અભિમાની, અને અંત પરમ-
તત્ત્વ-બ્રહ્મ. જીવન એટલે બ્રહ્મમંદિરનો પ્રવાસપંથ અને હું તેની
પ્રવાસિની. પ્રવાસનાં પગલાં તે નાનાવિધ સાધનો. તેમાં ચઢવું તે વિકાસ,
શ્રેયસ્માં પ્રગતિવિનાનું સાધક-જીવન વ્યર્થ. આશ્ચર્ય ! મને હજી કોઈ
પણ અંશમાં વિકાસની આન્તરસિદ્ધ પ્રતીત કેમ થતી નથી ? અંત-
રાકાશમાં અનુભૂતિની ઝાંખી ક્ષિતિજરેખા પણ કાં જણાતી નથી ?
શું કંઈ ? કર્તવ્ય કંઈ છું, જ્ઞાતવ્ય વિચારું છું, પણ નથી ઉઠતો અંત-
રમાં સંતોષનો ઓધ, કે નથી જણાતી વિદ્યાની સાચી નિર્ભયતા.
કોણ કરે મારો વિકાસ ? કોણ કરાવે મને અંતરમાં સામર્થ્યનું ક્યા
દર્શન ? કોણ છે ? શ્રેયસ્સિદ્ધિની સરણીએ ચઢાવનાર મને કોણ છે ?

૧ દેવી: (પ્રકટ થઈને) હું છું, આલિકા, ત્હને શ્રેયસના દિવ્ય
સોપાને ચઢાવનાર હું છું.

સાધક: (નમીને) અહો ! નિષ્પ્રાણ સરખાંની પ્રાણપ્રદાયિની
ભગવતિ ! આપ કોણ છો ?

૧ દેવી:—સાધનવૃક્ષની ફલવતી ચેતન શાખા છું. માંડે નામ
ઉપદેશશ્રદ્ધા.

સાધક:—અભીષ્ટદાત્રિ ! નમું છું આપને. આપ શું ફલ આપો છો ?

૧ દેવી:—

જગાવું છું અભયતાને, વિલાવું છું પતનભીતિ,
ઉન્નળું છું હૃદયખડો, પ્રગ્નળું છું વિષયપ્રીતિ;
દદાવું વૈર, બળ લાવું, અનિશ્ચિત યુદ્ધિ વિલાવું,
અનન્યાસક્તિ ખીલાવું, હૃદયમાં ભક્તિ ઝીલાવું.

વત્સે ! શ્રેયસ્ સિદ્ધિને ઇચ્છે તો મને ગ્રહણ કર. હું ઉપદેષ્ટાશ્રદ્ધાના આશ્રય વિના તારા સાધનનું ચૈતન્ય નહિ પ્રકટે. સાધન તો દિવલ અને દિવેટ છે, તેમાં જ્યોતિ ઝગાવનાર તો હું છું. શ્રવણ કર. જેનું સાધન તું ગ્રહણ કરે તે ઉપદેષ્ટા વિષે તારી અપૂર્વ શ્રદ્ધા હશે તો જ તેમનાં ઉપદેશેલાં સાધન ત્વને ફળશે. ભોમીયામાં વિશ્વાસ વિના માર્ગે જવાનું નથી, અને વૈદ્યમાં વૈદ્યયુદ્ધિના વિશ્વાસ વિના તેનું ઔષધ ખવાતું નથી, તેમ ઉપદેષ્ટામાં શ્રદ્ધા વિના તેમનું વચન પળાતું નથી. જે મનુષ્ય જેટલા પ્રમાણમાં આપણો વિશ્વાસ હોય તેને તેટલા પ્રમાણમાં આપણે આપણું હાર્દ આપીએ છીએ, તેમ સાધકની પોતાના શ્રદ્ધાના પ્રમાણમાં જ ઉપદેષ્ટા પોતાના હૃદયનું દિવ્ય હાર્દ અર્પે છે.

સાધક:—ભોધપયસ્વિનિ ! કૃપા કરી કહો શ્રદ્ધાનું સ્વરૂપ શું ?

૧ દેવી:—સ્વરૂપમાં કહું છું કે શિષ્યના હૃદયની, ગુરુ વિષેની મા-હાત્મ્યભરી વ્યવધાન વિનાની અવસ્થા એ જ શ્રદ્ધા. નિશ્ચય જાણુ કે ઉપદેષ્ટા જેટલા આપણા ઉંડાણમાં તેટલા જ આપણે તેમના ઉંડાણમાં.

સાધક:—શિરોધારિણિ શક્તિ ! આપનું સ્વરૂપ શું ?

દેવી: વત્સે ! માફ સંપૂર્ણ સ્વરૂપ અતિ ગહન છે, છતાં તારા અધિકારને લક્ષી કહું છું કે સાચા ઉપદેષ્ટાનું શરણ ગ્રહીને કંઈ નહિ તો ઉપદેષ્ટા આપણું પોતાનું તો સમગ્ર પ્રકારે શ્રેયસ્ કરવા પરમ સમર્થ છે, એ પ્રકારનું જાગૃત દૃઢ બાન સદોદિત રાખવું એને માફ સામાન્ય સ્વરૂપ તું જાણુ. શ્રેયોભિલાષિની બાલિકા ! મને ત્હારા હૃદયમાં સ્થાન આપ. અહં ત્વાં સર્વપાપંખ્યો મોક્ષચિપ્યામિ મા શુચ ॥

સાધક: અસ્તુ. ભગવતિ ! આપનો સદૈવ અનુગ્રહ યાચું છું.

૧ દેવી:—અભિલાષસિદ્ધિ પામ. (વિલાસ જાય છે.)

સાધક: (સહર્ષ) આનન્દ, આનન્દ, આનન્દ. આજ જાણું
રહસ્યનું પણ રહસ્ય. એક જ દિવ્ય સાધનનું અનુષ્ઠાન અને તેના
અવધિએ, અહો ! સમગ્રની સિદ્ધિ ! સાધનદેહની દિવ્ય ચેતનશક્તિ
તે ઉપદેશાશ્રદ્ધા જ. “ એક સધાએ સખ સધે, સખ સાધે સખ જાય, ”—
તે જ એ. એ શક્તિથી મારાં આણુ આણુને ભરી દઇશ. એમાં જ
મારા ચિત્તને સદૈવ ઓતપ્રોત રાખીશ, અને પામીશ ઇષ્ટસિદ્ધિ. બસ,
એકમાંથી સર્વ ઉપજવી લેનાર મારે પડી બીજી કોની જરૂર ?

૨ દેવી: (પ્રકટ થઇને) મારી. કર્તવ્યસિદ્ધિને ઇચ્છનાર સા-
ધક ! તને મારી જરૂર છે.

સાધક: (નમીને) સાધનજલની આન્તરગતિરૂપ પ્રેરકશક્તિ !
આપ કોણ ?

૨ દેવી: સાધનસિદ્ધિની જલવતી ક્રિયાશક્તિ છું. માફ નામ
સાધનશ્રદ્ધા.

સાધક: આપનું સ્વરૂપ ?

૨ દેવી:

બુલાવું છું બીજાં ચિન્તન, દહાવું સાધનોમાં મન,
અચલ નિષ્ઠા સ્થપાવું છું, ખીલાવું માનવી જીવન.
અભિમુખતા છું પ્રકટાવું, કરાવું કાર્યની સિદ્ધિ,
જગાવું ઉડી જાગતિ, અપાવું દેવી સમૃદ્ધિ.

સાધનસાફલ્યને ઇચ્છે તો સાધક ! મને ગ્રહણ કર. હું સાધ-
કનાં સાધનોને જલિષ્ટ કરું છું. સાધકને નિઃશંક બનાવું છું. ‘ આ
કરું કે આ ’ એવા સાધનવ્યામોહને નિવૃત્ત કરું છું. સાધન પ્રતિ-
રૂચિ, સાધનમાં અભિમુખતા અને સાધનમાં આગ્રહ ઉપજાવું છું.

સાધક: સિદ્ધિદાત્રિ ! આપને કેવા સ્વરૂપે નિશ્ચય કરું ?

દેવી: માઈ સમગ્ર સ્વરૂપ તો ગૂઢ છે, પરંતુ તારા પૂરતું કહું છું કે તારા ગુરુપ્રેરણિત સાધનો તને અવશ્ય ઇચ્છ્યું અર્પનાર છે એવી દૃઢબુદ્ધિ એ જ હું સાધનશ્રદ્ધા. ભોજન ભુખ મટાડશે, અને દીપક અવશ્ય અંધકારને ટાળશે એવી શ્રદ્ધાવાળો મનુષ્ય જ ભોજન કરે છે અને દીપક પ્રકટાવે છે. તેમ તારામાં સાધનશ્રદ્ધા હશે તો જ તું તેનું અનુષ્ઠાન કરી શકીશ. સાધક ! સિદ્ધિને ઇચ્છે તો ગ્રહણ કર અને, તારા જીવનને યત્ન સન્નિષ્ટ કરીશ, તારી પાસે સાધનવલ્લીનું મર્દન કરાવીશ, અને ઉપજીવી આપીશ તેમાંથી અનુભવરસને.

સાધક: અસ્તુ. સાધનાભિમુખકારિણિ ! મારા આન્તર ચિન્તનમાં સદૈવ નિવસવા પ્રાર્થું છું.

૨ દેવી: સાધનસિદ્ધિને પામ. (વિલાપ જાય છે).

સાધક: અહોહો ! સાધનસાધ્યનો મર્મ સમજાયો. ખરે ! અद्याપિ મારાં કરેલાં સાધનો માત્ર પ્રયોગબુદ્ધિથી કરેલાં હતાં અને તેથી તેના અનુષ્ઠાનની યથાવત્ અંતતતા રહેતી નહોતી. સાધનશ્રદ્ધા એજ સાચો સાધનરસ છે. ઉભય શ્રદ્ધા ઉઘાડશે મારાં ઉભય નેત્રાને. ઉભય શ્રદ્ધાથી સમૃદ્ધ થયેલા મને, અહો ! પછી શું અપ્રાપ્ય રહેશે ? મને તે શ્રદ્ધા સર્વ કંઈ અપાવશે. સાધનશ્રદ્ધા મારા કર્તવ્યમાર્ગમાં જોઈતું સર્વ કંઈ ઉપજીવી આપશે. બસ, પછી મારે કોને ઉપજીવવી-કોને મેળવવી-આટી રહી ?

૩ દેવી: (પ્રકટ થતાં) મને. આત્મશ્રેયસ્ની ઉપાસિકે ! પછી મને જ મેળવવી આટી રહી.

સાધક: (નમીને) સાધનશ્રેણીની અતકર્ચ શક્તિ ? આપ કોણ ?

૩ દેવી: સાધનસિદ્ધિની જયવતી આરાધ્ય દેવતા છું. માઈ નામ આત્મશ્રદ્ધા.

સાધક: વંદન હો આપને. આપ માઈ હિત શું કરશો ?

૩ દેવી: સાધક ! અવશ્ય જાણ કે-

૧૧૭૨૮

સ્વશક્તિને જગાવું હું, ત્યજવું છું પરાશ્રયને,
 'સમર્થ હું સર્વ કરવા' એ દઢાવું છું હું નિશ્ચયને.
 અસંભવતા નિવારું હું, પ્રતિકુલતા વિદારું હું,
 વિજેયતા હું બનાવું છું, સદા જેને સ્વીકારું હું.

ઉભય શ્રદ્ધાની વિરલ સિદ્ધિને અનુભવવી હોય તો, સાધક ! મારો સહસ્વીકાર કર. ઉભય શ્રદ્ધાને સ્વીકાર્યો પછી તે ઉભયને તારામાં ધારણુ કરી શકીશ. એવી દૃઢ આત્મશ્રદ્ધા તારામાં નહિ હોય તો તું એ શ્રદ્ધાના સમ્પૂર્ણ ફલને નહિ પામે. માટે તારામાં સમગ્ર ફલને પ્રત્યક્ષ કરવાં હોય તો શૂરવીર સાધક ! મને અંગીકાર કર. જગત માત્ર અસિદ્ધ કહેતું હોય તેને પણ તારે સિદ્ધ કરવું હોય તો સાધન-પ્રિય સાધક ! મારો સ્વીકાર કર. તું દુર્જન, દીન કે નિરૂપાય નથી પણ તું જ તારો ઉદ્ધારક છે, એ અનુભવવું જ હોય તો શ્રેયોનુભવાર્થિ ! આ જ ક્ષણે મારો આશ્રય ગ્રહણુ કર. વિશેષ શું કહું ? તારે સમગ્ર હિતને હસ્તામલકવત્ કરવું હોય તો ઉપદેશશ્રદ્ધા અને સાધના-શ્રદ્ધાની સાથે મને તારામાં સ્થાન આપ. હું સામાન્ય નથી પણ અતિ અસાધારણુ છું, છતાં ઉક્ત ઉભય શ્રદ્ધાની અનુવર્તિની છું. શ્રીકૃષ્ણના અન્તરાલમાંથી હું જ આધોપ કરી રહી હતી કે મતઃ પરતરો નાન્યત્ કિંચિદ્વસ્તિ ધનંજય.

સાધક : મારા અન્તરગત તૃતીય આત્મલોચનને ઉઘાડનાર સિદ્ધ-શક્તિ મારામાં આપનો આવિર્ભાવ થવા સદૈવ પ્રાર્થુ છું.

૩ દેવી : અભાષ્ટ સિદ્ધિને પામ. (વિલાપ જાય છે).

સાધક : અહો ! નિશ્ચય, મને સ્વરૂપસાગરમાં ભેળવનાર ત્રિપ-થગંગા તેજ આ શ્રદ્ધાત્રયી. તેના આધારે અવશ્ય હું મારું પરમહિત પ્રત્યક્ષ કરીશ. શ્રદ્ધાત્રયીને ધારણુ કરનાર મને ત્રિકોકમાં શું અસંભવ છે ? કંઈજ નહિ. શ્રદ્ધાત્રયીના માત્ર જ્ઞાનબલેજ હું આ ક્ષણે નિર્ભાંત અને ગિરિશિખરસ્થિત હોઉં એમ ભાસું છું, તો તેના અન્ત

અંતે તો હું કેરી દેવી સ્થિતિની ભોક્તા હોઈશ ? આનન્દ, આનન્દ,
જય હો શ્રદ્ધાત્રયિ ! જય હો આપનો. આપ જ છો પ્રાણી માત્રમાં
અને અખિન્ન વિશ્વમાં

દેવીત્રયી ભગવતી ભવભાવનાય ।

વાર્તાસિ સર્વ જગતાં પરમાર્તિહન્ત્રી ॥

હિંડોળ.

ઉંચી આંખા કેરી ડાળીએ રે,
હીરની દોરીએ હિંડોળ; મારી ખેનડી !
ઝૂલું-ઝૂલું હું તો એકલી રે,
કિરમાં ઉમંગ અમોલ; મારી ખેનડી !
સરખી સાહેલી ઝૂલાવતી રે,
શીળી ઝૂકે શિર છાંય; મારી ખેનડી !
ઝીણું-ઝીણું વહે ઝૂલણું રે,
નિંદર નેણે ભરાય; મારી ખેનડી !
આંખો જોગી એક ખાલુડો રે,
વાંસલડી રૂડી વાય; મારી ખેનડી !
હળવે નાંખ્યો એક હિંચકો રે,
આમલડો અડી જાય; મારી ખેનડી !
જોયું મેં તો જગ ઝૂલતું રે,
વાદળીના રણવાસ; મારી ખેનડી !
જોઇ અમરની અટારીઓ રે,
બોમ નદીના વિલાસ; મારી ખેનડી !
જોઇ સુરજ કેરી શેરીઓ રે,
ચાંદલિયા કેરા ચોક; મારી ખેનડી !
સામી રમે સુરસુન્દરી રે,
ગાય ચડી-ચડી ગોખ; મારી ખેનડી !

ઉભો જોગી એ તો આભમાં રે,
 આંખડીએ શા ઉજસ; મારી ખેનડી !
 ઝીલી લીધાં મુજ ઝુલણાં રે,
 હેતભર્યું કરી હાસ; મારી ખેનડી !
 એ પળની અમ પ્રીતડી રે,
 એ દીનના ઉઝરંગ; મારી ખેનડી !
 ઝુલું-ઝુલું હું તો જોડલે રે,
 નિત્ય વધે નવરંગ; મારી ખેનડી !

સંવાદ.

સરલા: (એક કુકા રમતી છોકરીને) મણી ! અલી તું નિશાળે નથી જતી, આખો દિવસ કુકા જ રમ્યા કરે છે ? (એકદમ કુકા ઝીલી લે છે.)

મણી: ના, હું તો આજે નથી ગઇ, પણ તમે ?

સરલા: હું તો જાઉં છું. આ હમણાં સરાધિયામાં રો... જે જમવાનું ચાલે છે એટલે જરા નથી જવાની.

મણી: ત્યારે તમે મારા જેવાં જ ને !

સરલા: તારા જેવી શેને ? હું તો રોજજે જાઉં છું. આ જરા સરાધિયાં હોય, નવરાતર હોય, દિવાળીનું કાંઈ કામ કાઢ્યું હોય. શિયાળામાં જરા ટાઢ વાતી હોય ને એવામાં તાકડે ઉનાળો આવે ને ન્યાતમાં લગનગાળો ચાલે, વખતે તાપ વધારે પડે તો રૂઢવારની નિશાળ હોય ત્યારે શું બણાવે બે કલાકમાં કે જઘએ ? ને આ ચોમાસામાં તો બજ્યો વરસાદ જ વરસાદ. વળી શ્રાવણ મહિનામાં સોમવાર ને મેળા ફેળા હોય ત્યારે તો જવાય નહિ. બાકી રોજજે જાઉં છું. મારે કાંઈ તારી માશક છે કે આજે ના ગઇ, વળી કોઈ દિવસ તારી બાને કામ હોય ત્યારે ના જાય, તું માંદી પડે તો ના જાય, પાછી રગઓ હોય ત્યારે યે ના જાય. અમે તો જઘએ બા.

ચિમળા: વાહરે અમે તો જઘએ બા. (હાથમાં ચોખ્ખું

એક છોકરી પ્રવેશ કરતી ઉપરનું વાક્ય બોલે છે)

સરલા: હાસ્તો; ને તું જોતે ! આખો દિવસ ચોપડી, ચોપડી ને ચોપડી. તારી માથક અમે ચોપડીના છીડા નહિ.

વિમળા: ના, પણ અત્યારે હું તમને છીડો થઈ ચટકા ભરવા નથી આવી. તમારી સાથે થોડું રમવા ને કુદવા આવી છું.

મણી: ત્યારે હીક પડશે. ચાલો આપણે દોરડાં કુદીયું ?

સરલા: હા, ચાલો. ત્રણે જણુ દોરડાં કુદે છે.

(જરા વાર પછી એક સ્ત્રી હાથમાં છાશની તામડી લઈ પ્રવેશે છે અને ચોકમાંથી ઓરડા તરફ જતાં)

પારવતી બેન, પારવતી બહેન, ઓ પારવતી બેન. બળ્યું છે કે નહિ ?

(ઘરમાંથી જવાળ.) એ નથી.

પ્રશ્ન: ક્યાં ગયાં છે ?

જવાબ: દર્શન કરવા ગયાં છે.

પ્રશ્ન: વાર, જરા છાશ બાક કરી છે ?

જવાબ: ના, બેન.

વાર. (આવનાર બાઈ પાછી વળે છે ત્યાં ચોકમાં એક સાધારણ લુગડું પહેરી, ખોળામાં શાક લઈ છેડો સામે ખભાપર નાંખી પારવતી સામી મળે છે.)

પારવતી: કેમ ગંગાબેન ! ક્યાં જઈ આવ્યાં ?

ગંગા: આ તમારે ઘેર જરા છાશની ખચર કાઢવા મઠ'તી તે વડુએ કહ્યું કે નથી એટલે પાછી જઈ છું.

પારવતી: વડુએ ના દહી ? ચાલો મારી સાથે. (હાથ ઝાલીને) ની જાય છે. રેલુકા, રેલુકા કહીને યુમ પાડે છે. રેલુકા બહાર

() અલી વાહરે ! કેમ ગંગાબેનને છાશ ના આપી ? તું ના કહેન.ર

કોણ? શું હું સાસુ મરી ગઇ છું તે આટલો કારભાર માથે લઇને
ધુમો છો? એ મારે ત્યાં કોઇ આવે તેને હા, ના, કહેવાનું તારે નહીં.

(લડાઇ થતી જોઇ છોકરીઓ દોરડું કુદવાનું રહેવા દઇ જોવા
જાય છે. તેને ધમકાવતાં) અલી છોડીઓ શું છે તે અહીંઆ
આવીઓ છો? ઘેરઘેર માટીના ચુલા; જાઓ તમારે ઘેર, અહીં
કાંઇ વરધોડો નથી ચઢતો: આઝ્યાં વગર પૈસાનો શરસ જોવા.

ગંગા: પણ-એન છાશ આપો ?

પારવતી: ઉમાં રહો એને જરા કપકારવા દો. એ તો એને ટેવ
પડી. આજ તો તમને ના કહી, કાલ ઉડીને મને પણ ના કહે અને
તમે કંઇ શેઠક?

રેણુકા: હા, પણ.....

પારવતી: એ પણ બહુ નહિ ચાલે. મારે બેઠે તારે કારભાર
કરવાનો હોય નહિ. ના કહેવી કે હા કહેવી, તું શું સમજે? મારી
મરજીમાં આવશે તો હા કહીશ ને મને કાવશે તો ના કહીશ.
(ગંગાએન તરફ) જુઓ ગંગાએન! આવી લીલા છે. આને લીધે
તો મારાથી નિરાંતે દેવદર્શન પણ નથી થતાં. ઘેર ને ઘેર જીવ. કાલે
વસોણું કરી નાંખ્યું ને આ તમારી માફક મેં કહેલું કે એન છાશની
કોઇને ના કહેવી નહિ એટલે જાણુ જ છોને એન! એણે કાલે
આટલી (તામડી બતાવીને) ને આથી થે મોટી તામડી બ.....રીને
જડાવએનને છાશ આપી દીધી. મને પુછવાયે ના રહી.

ગંગા: પણ એન છાશ છે કે નથી એ કહોને?

પારવતી: ના, નથી. તેની જ રામણ છે ને!

છોકરીઓ: (હેં હેં હેં કરી તાળીઓ પાડી વિખરાઇ જાય છે.)

ગંગા: (પાછી શરતાં સ્વાગત) હાય, હાય, નહોતી ત્યારે
આઇ પહેલેથી જ ના કહેવી હતીને. આટલી વાર ખોટી કરી, નાહકની
લઢવાઢ કરીને લોક ભેગા કર્યા તે જુદા. ચાલ, મારે તો દાળ બજી
જાય છે. બજી એની છાશ. (જાય છે.)

સંધ્યાને સરોવરે.

સરોવરે પાણીમાં ગમતી, સાહેલડી !

શરદનું સરોવર હેલે ચઢ્યું,
પાળે મ્હેં ખેડલું ઉતાર્યું સાહેલડી !

સંક્રાન્તું તેજ કાંઈ ગગને પડ્યું
જળમાંદિ મુખ જોઈ મોહી : છાત્રી

જળમાં વિધાત્રી જળરેખાં આંદે,
જળમાં જત પડઝાય ડેલે સાહેલડી

જળનો સાળુ જળે જળને લાંકે.
સરોવર કાંડે મંદિર, સાહેલડી !

સાધુ સંન્યાસી ત્યાં શિવને જપે;
પંચામિ ધણીઓ જગત્રી સાહેલડી !

જોગી વિજોગી શી તપસ્યા તપે.
શરતા કાંઈ ઝાડીઓનાં ઝુંડે, સાહેલડી !

ઉડાં ઉડાણોની કથની કહે,
ઘેરી ઘેરી ઝાડવાની જળાઓની પાછળે,

પૂરતો સનાતન સંચાર વહે.
ધામે ત્યાં ચાંદલીઓ ઉગ્યો સાહેલડી !

પોયણે પોયણે પગલાં કીધા,
ચન્દ્રમાશા રિયુજી, પધાર્યો સાહેલડી !

જીવને વધારી મ્હેં મીડડાં લીધાં.
પાળેથી ખેડલું ઉપાડ્યું, સાહેલડી !

વલાલાનું તેજ મ્હારે વદને પડ્યું;
સરોવર ઝીલવા ગમતી, સાહેલડી !

પ્રેમનું સરોવર હેલે મ્હેંડ્યું.

